

Από τη μεγάλη Γαλλική Επανάσταση στο 1848

Ενότητα 3^η : Η λαϊκή επανάσταση και οι συνέπειες της.

Σπυρίδων Μαρκέτος, Επίκουρος καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ο λαός στη Γαλλική Επανάσταση
2. Η οικονομική κρίση 1789
3. Τα χαρακτηριστικά της επαναστατικής νοοτροπίας
4. 4 Αυγούστου 1789
5. Αρχές του συντάγματος
6. Επιτεύγματα διακήρυξης
7. Μεταρρυθμίσεις που επέφερε η Γαλλική Επανάσταση
8. Τα όρια της διακήρυξης
9. Η αλλαγή του ρόλου του βασιλιά
10. Το ασινιάτο
11. Δημογραφικές εξελίξεις
12. Αγροτική μεταρρύθμιση

Σκοποί ενότητας

- Να κατανοηθεί το υπόβαθρο που οδήγησε στη λαϊκή επανάσταση της 4^{ης} Αυγούστου 1789.
- Να διατυπωθούν οι συνέπειες της επανάστασης και οι νέες μεταρρυθμίσεις που καρπώθηκαν από αυτήν.
- Να αποσαφηνιστεί η σημασία της διακήρυξης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο λαός στη Γαλλική Επανάσταση

- Ο Λέφέβρ είναι από τους πρώτους ιστορικούς που ασχολήθηκε με το ζήτημα του λαού στη Γαλλική Επανάσταση.
- Στη Γαλλική Επανάσταση γεννιέται η έννοια του λαού, δηλαδή ένα συλλογικό υποκείμενο το οποίο μπορεί να ασκήσει πολιτική.
- Η νεωτερικότητα επέφερε μια αποϊεροποίηση των παλαιών θεσμών, συγκεκριμένα των βασιλικών θεσμών. Αυτό ίσχυε αρχικά για την αστική τάξη, η οποία στράφηκε κατά της αριστοκρατίας. Στη συνέχεια όμως, αυτήν την αποθεμελίωση των παλαιών θεσμών άρχισε να ενστερνίζεται και ο λαός. Αμφισβητείται πλέον η δύναμη του βασιλιά.

Η οικονομική κρίση 1789

- Η οικονομική κρίση είχε ξεκινήσει νωρίτερα αλλά το 1789 έχουμε τη μεγάλη έκρηξη. Η κρίση επηρλεασε σημαντικά αγαθά για τους Γάλλους, όπως ήταν τα σιτηρά και το κρασί.
- Μέσα σε αυτό κλίμα αναταραχής ξεκίνησε μια έντονη αμφισβήτηση του ρόλου του βασιλιά. Αυτή η αμφισβήτηση εκδηλώθηκε με κάποια βασικά γεγονότα:
  - Μάχη που δόθηκε στη Βαστίλλη, η οποία κατείχε στρατηγική θέση.
  - Επανάσταση των δήμων, όπου οι ίδιοι η αστική τάξη ήθελε να αλλάξει τη δομή των δημοτικών αρχών του Παλαιού Καθεστώτος και να αναλάβει πλέον και η ίδια την εξουσία.
  - Ίδρυση μόνιμης επιτροπής, η οποία θα αναλάμβανε να οργανώσει την επανάσταση.

Τα χαρακτηριστικά της επαναστατικής νοοτροπίας

Σύμφωνα με τον Λεφέβρ, η επαναστατική νοοτροπία εκείνης της εποχής συνοψιζόταν σε 3 χαρακτηριστικά.

- Η συνωμοσία της αριστοκρατίας. Ο λαός είχε αρχίσει να αντιλαμβάνεται ότι ο εχθρός του είναι οι αριστοκράτες και αρχίζει η απονομιμοποίηση της αριστοκρατίας και η αποϊεροποίηση των θεσμών.
- Αμυντική δράση. Έχουμε την επίθεση ως άμυνα απέναντι στους αριστοκράτες. Η αμυντική δράση συμπληρώθηκε από την τιμωρό βούληση, η οποία αποσκοπούσε εν μέρει στην εξουδετέρωση και εν μέρει στο σωφρονισμό της αριστοκρατικής συνωμοσίας.
- Μεγάλος φόβος. Πάντα υπήρχε ο φόβος του βασιλιά και της αριστοκρατίας. Η αμφισημία συνίσταται στο γεγονός ότι έχουμε και την αποϊεροποίηση των θεσμών αλλά παράλληλα και τον μεγάλο φόβο.

4 Αυγούστου 1789 (1/2)

- Φτάνουμε στη νύχτα της 4^{ης} Αυγούστου 1789, όπου συγκεντρώνονται οι υποστηρικτές της επανάστασης, κυρίως προερχόμενοι από την Τρίτη Τάξη και συνθέτουν μέσα από συγκρούσεις το κείμενο δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ένα κείμενο που θα αποτελέσει στη συνέχεια τον κανονιστικό άξονα της δημοκρατίας.
- Το κείμενο αυτό επικυρώνει τα αστικά δικαιώματα και καταργεί τα βασιλικά και αριστοκρατικά.
- Πράξη αποϊεροποίησης συνιστά και η πορεία των αγανακτισμένων γυναικών από το Παρίσι ως τις Βερσαλλίες. Ο Λουδοβίκος τις δέχεται και υποχωρεί στα αιτήματά τους.
- Έχουμε και την ίδρυση της πολιτοφυλακής.

Ο Λαφαγιέτ πρότεινε να εξακολουθεί να υπάρχει ο βασιλιάς αλλά ταυτόχρονα να υλοποιεί τα αιτήματα του λαού. Το σχέδιο του όμως θα αποτύχει και θα έχουμε τον αποκεφαλισμό του βασιλιά και το τέλος της βασιλείας.

4 Αυγούστου 1789 (2/2)

- Η ιδιοτυπία της νύχτας της 4^{ης} Αυγούστου, είναι ότι οι ευγενείς αποποιήθηκαν μόνοι τους τα προνόμια τους. Καταλάβαιναν ότι έπρεπε να υπάρξει ένας συμβιβασμός με την Τρίτη τάξη και αυτό ήταν εφικτό μέσα από την αποποίηση μέρους των δικαιωμάτων τους. Έτσι δημιουργήθηκε ένας ενθουσιασμός και μια αίσθηση ότι το καινούριο σύστημα θα ήταν αμοιβαία επωφελές για όλους.
- Βασική επιδίωξη των μεταρρυθμίσεων που επιχειρήθηκαν ήταν η κατάλυση του φεουδαρχικού καθεστώτος και των φεουδαρχικών σχέσεων μέσα από την Εθνοσυνέλευση. Ένα όραμα, το οποίο όμως απέτυχε.
- Έγινε επεξεργασία του κειμένου διακήρυξης δικαιωμάτων, το οποίο αποτέλεσε το πρωτόκολλο στο οποίο βασίστηκαν οι επόμενες επαναστατικές διακηρύξεις.
- Η Εθνοσυνέλευση μετά την πτώση της Βαστίλλης, μετατράπηκε σε μια συντακτική συνέλευση, της οποίας ο ρόλος ήταν να δώσει σύνταγμα στη Γαλλία.

Αρχές του συντάγματος

Οι βασικές καινοφανείς αρχές του συντάγματος ήταν:

- Η αρχή της ισονομίας. Οι άνθρωποι γεννιούνται και παραμένουν ελεύθεροι και ίσοι στα δικαιώματα τους. Καταργούνται τα κληρονομικά προνόμια των ευγενών.
- Το κράτος παύει να αποτελεί αυτοσκοπό και αποτελεί ένα εργαλείο, που εξυπηρετεί στην υλοποίηση των σκοπών της διακήρυξης των δικαιωμάτων. Δεν είναι πια αυτονόητο ότι το καλό του κράτους ταυτίζεται με το καλό της κοινωνίας. Οι άνθρωποι δικαιούνται πλέον να αξιώνουν το δικό τους καλό.

Οι νέες αρχές των δικαιωμάτων βασίζονται πλέον στο φυσικό δίκαιο και όχι στη θεία πρόνοια.

Επιτεύγματα διακήρυξης

Η διακήρυξη:

- τράβηξε στη μεριά της επανάστασης όλο το κόσμο που είχε αγανακτήσει με την προηγούμενη ανισότητα και
- έδωσε τις συντεταγμένες πάνω στις οποίες θα διαδραματιζόταν η πολιτική πάλη στις επόμενες δεκαετίες.

Όμως, στην πραγματικότητα ήταν πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί αυτή η μεγαλεπήβολη ιδέα της ισονομίας.

- Σύμφωνα με τον Μιραμπώ αν κατοχυρώνονταν ουσιαστικά τα ατομικά δικαιώματα του ανθρώπου, δε θα μπορούσαν να χτίσουν το κοινωνικό καθεστώς που ήθελαν.
- Σύμφωνα με τον Μιραμπώ, το σύνταγμα με τους όρους και περιορισμούς που θέτει στην παραχώρηση δικαιωμάτων, ουσιαστικά αυτοακυρώνει την αρχική του διακήρυξη για την αρχή της ισότητας.

Μεταρρυθμίσεις που επέφερε η Επανάσταση

Αλλάζει το ποινικό δίκαιο και το σύστημα ποινικής δικονομίας.

- Ο άνθρωπος δεν είναι στο έλεος του κρατικού μηχανισμού. Θεσπίζονται προστασίες για κάποια ανθρώπινα δικαιώματα.
- Κάθε σύλληψη προϋποθέτει δικαστικό ένταλμα εκτός αν πρόκειται για επ' αυτοφώρω σύλληψη.
- Αλλάζει ο τρόπος της ποινικής διαδικασίας. Καθιερώθηκε τότε ότι οι άνθρωποι μπορούσαν να κοιτάζουν όλα τα έγγραφα της δικογραφίας.
- Δεν αποφασίζει μόνο ο δικαστής για την έκβαση της υπόθεσης, αλλά επιβάλλεται η δημόσια συζήτηση μεταξύ εισαγγελέα και υπεράσπισης.
- Αναγνωρίζονται πολιτικά δικαιώματα σε αυτούς που πριν αποκλείονταν (διαμαρτυρόμενοι, εβραίοι). Αυτό όμως δε σηματοδοτεί την ανεξιθρησκία. Ο καθολικισμός ήταν η μόνη θρησκεία που μπορούσε να εκφραστεί δημόσια.

Τα όρια της διακήρυξης

- Στα πρώτα στάδια της επανάστασης υπήρξε μια εναντίωση και μια επίθεση στα θρησκευτικά σωματεία, αλλά στην πράξη η εχθρικότητα στράφηκε και στις πολιτικές λέσχες, δηλαδή στα νέα πολιτικά όργανα της αστικής τάξης και των ευγενών που συγκρούονταν με το παλαιό καθεστώς.
- Τα όρια της διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων φάνηκαν σε δύο εξαιρέσεις που θεσπίστηκαν.
  1. Η διατήρηση της δουλείας. Ενώ μιλάμε για φυσικό δίκαιο, στην πράξη στο ανθρώπινο είδος δεν εμπίπτουν οι μαύροι σκλάβοι.
  2. Δεν θεσπίστηκε εκλογική ισότητα. Χωρίστηκαν οι πολίτες σε ενεργητικούς και παθητικούς. Οι πρώτοι μπορούσαν και να εκλέγουν και να εκλέγονται, ενώ οι δεύτεροι μόνο να εκλέγουν. (Μιλάμε μόνο για τους άνδρες).

Έτσι όπως οργανώθηκε το εκλογικό σύστημα έδινε δικαίωμα πάλι στους εύπορους πολίτες. Για να εκλεγεί κάποιος βουλευτής έπρεπε να διαθέτει αξιόλογη περιουσία.

Η αλλαγή του ρόλου του βασιλιά

- Το κράτος αρχίζει να οργανώνεται με βάση τις αρχές της ευθύνης, οι οποίες δεν υπήρχαν στο προηγούμενο απολυταρχικό καθεστώς. Ο βασιλιάς που στο προηγούμενο καθεστώς ήταν ανεύθυνος και υπόλογος μόνο στο Θεό, μετατρέπεται στον πρώτο κρατικό λειτουργό, που κινείται με γνώμονα τα συμφέροντα της πολιτείας. Το ίδιο υπεύθυνοι είναι και οι υπόλοιποι δημόσιοι λειτουργοί.
- Απέναντι στη βασιλική εξουσία ορθώνεται η νομοθετική εξουσία. Εφαρμόζονται οι αρχές για τη διάκριση των εξουσιών και θεσπίζεται η αυτονομία της καθεμίας. Οι αρμοδιότητες του βασιλιά περιορίζονται και δεν έχει δικαίωμα αρνησικυρίας. Δεν έχει το δικαίωμα να διαλύσει τη νομοθετική εξουσία, δε μπορεί να ασκήσει βέτο στους δημοσιονομικούς νόμους και δεν μπορεί να ακυρώνει την διατύπωση κατηγοριών από τη νομοθετική εξουσία. Επίσης δε μπορεί να ελέγξει τη συνταγματικότητα των νόμων.

Μεταρρυθμίσεις που επέφερε η Επανάσταση

- Θέσπισε τη σημερινή διοικητική οργάνωση σε νομούς και διαμερίσματα. Τα διαμερίσματα απέκτησαν όλα παρόμοια διοικητική δομή, κάτι που δεν ίσχυε στο προηγούμενο καθεστώς.
- Μεγάλη μεταρρύθμιση συντελείται στο επίπεδο των φόρων. Καταργείται η δεκάτη (φόρος 10% επί της γεωργικής παραγωγής που διοχετευόταν στην εκκλησία). Η κατάργηση της όμως ωφελούσε τον ιδιοκτήτη των κτημάτων και όχι το γεωργό που τα καλλιεργούσε ή τον ενοικιαστή.
- Για να έχει έσοδα το κράτος διατήρησε φόρους, που τα λαϊκά στρώματα ήλπιζαν να καταργηθούν.
- Οι φόροι όμως δεν πληρώνονταν είτε γιατί οι άνθρωποι δε μπορούσαν να τους αποπληρώσουν, είτε γιατί δεν ήθελαν, είτε γιατί ήλπιζαν σε μια φιλολαϊκή μεταρρύθμιση. Συνέπεια ήταν να περιοριστούν σημαντικά τα έσοδα του κράτους. Μια ιδέα να αντιμετωπιστεί η κατάσταση ήταν η εισαγωγή ενός νέου νομίσματος, ονομαζόμενο ασινιάτο.

Το «ασινιάτο» (1/2)

- Τα ασινιάτα ήταν χρεώγραφα που παρουσιαζόταν ως αναγνωρίσεις χρέους εκ μέρους του κράτους, οι οποίες επέφεραν στον κομιστή ετήσιο τόκο ίσο προς 5%. Αντιπροσώπευε τα έσοδα από την πώληση των κτημάτων που είχαν κατασχεθεί από την εκκλησία και από τους ευγενείς που είχαν εναντιωθεί στην επανάσταση.
- Το ασινιάτο το εξέδιδε το κράτος και το κυκλοφορούσε έναντι νομίσματος. Με αυτό το χαρτί, μπορούσε κάποιος να αγοράσει δημόσια περιουσία που πριν δε μπορούσε. Τα ασινιάτα δόθηκαν στην αστική τάξη, και στην πραγματικότητα με τον τρόπο που ήταν φτιαγμένα μπορούσαν να κυκλοφορούν μόνο ανάμεσα στους πολύ πλούσιους.

Το «ασινιάτο» (2/2)

- Το πρόβλημα με το ασινιάτο ήταν ότι ήταν άμεσα συνδεδεμένο με το κράτος. Το κράτος τα εξέδιδε και τα κυκλοφορούσε. Ουσιαστικά, αν το κράτος διαλυόταν δε θα μπορούσε κάποιος να αξιοποιήσει τα ασινιάτα που είχε.
- Το ερώτημα ήταν αν θα μπορούσαν να δημιουργηθούν ασινιάτα μικρότερες ονομαστικής αξίας, ώστε να μπορούν να κυκλοφορούν στην αγορά και να μην περιορίζονται στα χέρια μόνο των ευπόρων.
- Στην πορεία της επανάστασης δημιουργήθηκαν ασινιάτα μικρότερης ονομαστικής και πραγματικής αξίας με αποτέλεσμα να ευνοηθούν και οι φτωχότεροι.

Δημογραφικές εξελίξεις

- Οι δημοσιονομικές πολιτικές της Επανάστασης συνέβαλαν στο να διατηρηθεί ο αγροτικός πληθυσμός και να μην αυξηθεί ο πληθυσμός.
- Εκδημοκρατίστηκε η δομή της αγροτικής περιουσίας. Η περιουσία κάποιων φεουδαρχών μεταφέρθηκε σε ορισμένους αστούς και έτσι οι Γάλλοι αγρότες πήραν ένα μεγάλο κομμάτι της καλλιεργήσιμης γης και δεν έφυγαν από τη χώρα.

Αγροτική μεταρρύθμιση

- Η εσωτερική κυκλοφορία των εμπορευμάτων απαλλάχτηκε από τους εσωτερικούς δασμούς. Όμως η προστασία της παραγωγής από τον διεθνή ανταγωνισμό συνεχίστηκε, με την συνέχιση των εξωτερικών δασμών. Δεν προέκυψε το άνοιγμα της διεθνούς αγοράς σιτηρών.
- Η απαλλαγή τέτοιου είδους εμποδίων, δεν αρκούσε για την αναδιοργάνωση της παραγωγής. Δεν υπήρχαν τα κίνητρα να αυξηθεί η παραγωγή και έτσι παρέμενε σε επίπεδο συντήρησης. Ήταν εύκολο συνεπώς να παρουσιαστεί λιμός. (Ο κίνδυνος περιορίζεται με την εισαγωγή γεωπονικών μεθόδων το 19^ο αιώνα, με την απελευθέρωση του εμπορίου σιτηρών, την εισαγωγή νέων ειδών που έδιναν θερμίδες).

Βιβλιογραφία

- Furet, F., «*Η Γαλλική Επανάσταση*», Εστία, Αθήνα 1997.
- Groethuysen, B., «*Η φιλοσοφία της Γαλλικής Επανάστασης*», Κάλβος, Αθήνα 1973.
- Lefevre, G., «*Η Γαλλική Επανάσταση*», Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2003.
- Le Bon, G., «*Η Γαλλική Επανάστασις*», Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα 1988.
- Soboul, A., «*Η Γαλλική Επανάσταση*», Ζαχαρόπουλος Αθήνα 1967,.
- Thompson, J.M., «*Ο Ροβεσπιέρος και η Γαλλική Επανάσταση*», Γαλαξίας, Αθήνα 1966.
- Κοντορσέ, «*Σχεδιάγραμμα για ένα ιστορικό πίνακα των προόδων του ανθρώπινου πνεύματος*», Πόλις, Αθήνα 2006.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σπυρίδων Μαρκέτος
«Από τη μεγάλη Γαλλική Επανάσταση στο 1848. Η λαϊκή επανάσταση και οι
συνέπειες της». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS404/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Ραμματά
Θεσσαλονίκη, εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

